

Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye Yönelik Antipatik Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama Çalışması

The Adaptation Study of the Ecocentric, Anthropocentric and Antipathetic Attitudes toward Environment

Sinan ERTEN*

Öz

Problem Durumu: Son yıllardaki araştırmaların sonucunda, çevre sorunlarının önlenmesinin yine çevre sorunlarının oluşmasında birinci aktör olan insana bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun için çevre eğitimi alanında çalışan bilim adamları bazı sorulara cevap bulmak zorunda kalmışlardır. İnsanoğlunun iç içe yaşadığı doğaya karşı etik anlayışı var mıdır? Bu etik anlayışlarında ne tür ikilemler yaşanmaktadır? Antroposentrik ve Ekosentrik tutumlar arasında farklı anlayışlar nelerdir? Bu anlayışları belirlemek için neler yapılmalıdır? Bu sorulara cevap bulmak için bu konudaki tutum ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması bir ihtiyaç durumuna gelmiştir.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın amacı, Thompson ve Barton (1994) tarafından geliştirilen ve daha sonra Siegrist'in (1996) Almanca'ya uyarlamasını yapmış olduğu "Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye Yönelik Antipatik Tutum Ölçeği"nin Türkçe'ye uyarlanmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi: Araştırmanın evrenini, Ankara ilinde çalışan 250 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin %69.4'ü bayan, %30.6'sı erkektir. Öğretmenlerin %50'si sınıf öğretmeni, %13.3'ü ilköğretimin II. kademesinde branş öğretmeni ve %36.7'si liselerde biyoloji veya kimya öğretmeni olarak görev yapmaktadır Ölçek Türkiye'de ilk defa bu araştırmada kullanılmıştır. Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .77$, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .78$ (iki kez yazmaya gerek yok bence) ve Çevrenin korunmasına yönelik antipatik tutumların Cronbach α değeri ise $\alpha = .92$ 'dir. Siegrist'in uyarlama çalışmasını yaptığı ölçeğin Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .82$, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .72$ ve Çevrenin korunmasına yönelik antipatik tutumların Cronbach α değeri ise $\alpha = .74$ 'dür. Bu çalışma Ankara'da bulunan 23 okulda çalışan öğretmenlerle 2000 yılının güz döneminde yapılmıştır. Okullar seçilirken geneli iyi temsil etmesi için sosyo ekonomik yapıları farklı olan semtlerden okullar seçilmeye çalışılmıştır ve okulların hepsi devlet okuludur. Ölçeğin içeriğinin farklı olmaması için önce anketin Almandan Türkçe'ye, Türkçe den Almancaya hem Almancaya hem de Türkçe'ye hâkim iki kişi tarafından çevirisi yapılmıştır. Ayrıca İngilizce orijinali de hem İngilizceye hem de Türkçe'ye hâkim bir kişi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bulguları ve Sonuçları: Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye Yönelik Antipatik Tutum ölçeğinin Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Bu tutum ölçeği, ülkemizde bu konuda yapılacak çalışmalarda yardımcı olabilecektir.

Öneriler: Bu ölçek sayesinde insanların düşünce tarzlarının nedenleri bulunabilir. Aynı zamanda kimlerin çevre korumaya karşı antipatileri olduğu ve bunun nedenleri araştırma kapsamına alınabilir. Bu ölçek ile farklı kültürlerde araştırma yapıp farklı kültürlerdeki çevre koruma tutumları ve davranışları arasındaki benzerlik ve farklılıklara da bakılabilir. Ölçme aracı, hem geçerlik hem de güvenilirlik bakımından tercih edilebilecek ve ayrıca batı ülkelerinde olduğu gibi sosyal psikoloji alanındaki benzer araştırmalarda kullanılacak bir tutum ölçeği olarak önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Ekosentrik, antroposentrik, çevre antipatisi ve çevre tutumları

Abstract

Problem Statement: The results of today's studies show that the most important reason of the environmental problem is human being. For this reason researchers who study about environment try to find out the answers of some questions. Do the human beings develop ethical characteristics to the environment? What kind of dilemma do they feel? What are the different approaches between egocentric and anthropocentric attitudes? What kind of things can be done for identifying these approaches? The adaptation of the attitude scale into Turkish will become a need for answering these questions.

Purpose of the Study: The purpose of the study is to adapt the Egocentric and Anthropocentric and Antipathetic Attitude Scale which is first developed by Thompson and Barton (1994) and later adapted to German by Siegrist (1996). The universe of the study is Ankara city which is from Türkiye. Subgroup of this study is 250 teachers. 69.4% of these teachers are female and 30.6% of these teachers are male. 50% of the teachers are classroom teachers, 13.3% of them are specific area teachers, and 36.7% of them are biology and chemistry teachers from high schools. The scale which measures Egocentric, anthropocentric and negative attitudes towards environment was firstly developed by Thompson and Barton (1994) in United States. After it was adapted to German by Siegrist in 1996. This scale was firstly adapted to Turkish and used in this study. Cronbach alpha value of econcentric attitudes is found .77, Cronbach alpha value of anthropocentric attitudes is found .78 and Cronbach alpha value of negative attitudes towards environment is found .92.

This study was conducted in autumn period with teachers from 23 schools in Ankara. From 280 teachers, 30 teachers did not give feedback to the scale. Schools which have different characteristics such as socio-economic status, place were selected to represent the general and all these schools are public.

Findings and Results: it is found that the adaptation of Egocentric and Anthropocentric and Antipathetic Attitude Scale will help the other research studies in our country.

Conclusions and Recommendations: After these studies, the reasons of thinking approaches and negative attitudes towards environment can be included in the other research studies. These kinds of research studies can be conducted by using this scale in different countries and the differences and similarities about environmental protection attitudes and behaviors between countries can be identified. This scale which is used for measuring attitudes towards environment can be recommended to select and use in western countries in socio-psychology areas.

Keywords: Ecocentric, Anthropocentric, environmental antipathy and environmental attitudes

Son 30 yıldır dünya gündeminin baş sıralarında yer alan çevre sorunları ve bu sorunlara karşı alınacak önlemler bilim adamlarını bu konuda yoğun çalışmaya yöneltmiştir. Bu çalışmaların sonucunda, çevre sorunlarının önlenmesinin yine çevre sorunlarının oluşmasında birinci aktör olan insana bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun için çevre eğitimi alanında çalışan bilim adamları bazı sorulara cevap bulmak zorunda kalmışlardır, insanlar çevre bilincine nasıl sahip olabilirler? Çevre bilinci ne demektir? (Erten, 2005). insanlar çevre dostu davranışları nasıl kazanabilirler? Çevre bilgisine ve çevreye karşı olan tutumlar ile çevreye yararlı davranışlar arasında nasıl bir ilişki vardır? İnsanoğlunun iç içe yaşadığı doğaya karşı etik anlayışı var mıdır? Bu etik anlayışlarında ne tür ikilemler yaşanmaktadır? (Erten, 2000a, b; 2002 a, b; 2003; Bamberg & Schmidt, 2003).

Ekosentrik ve Antroposentrik yaklaşımlar insanoğlunun doğaya karşı taşıdığı etik anlayışlarını göstermektedir (Kortenkamp & Moore, 2001). Çevrenin korunmasında ve bir insanın çevre bilincinin arkasında yatan anlayışları (motifleri) araştırıp bulmak çevre psikolojisinin araştırma merkezini oluşturmuştur. Antroposentrik ve Ekosentrik tutumlar arasında farklı anlayışlar vardır.

Dunlap ve Van Liere (1978) Ekosentrik ve Antroposentrik değer yargılan arasındaki farkları ortaya koymuşlardır. Ekosentrik veya Antroposentrik kişi denince anlaşılın nedir? Eğer bir kişi dünyayı tek başına bir değer olarak görüyorsa, kendi çıkarını ön planda tutmadan doğanın korunması gerektiğine inanıyor ve buna göre davranıyorsa böyle kişi ekosentrik düşünceye sahip kişi demektir. Böyle kişiler bitki ve hayvanlarla insanları aynı değerde görebilir. Ekosentrik düşünce merkezli bir birey, atıkların geri kazanılmasında veya geri dönüşümünde, su ve enerjinin verimli kullanılmasında çevrenin korunmasını ön planda tutar. Zorunluluk halleri dışında çevrenin korunmasını göz önünde tutarak özel taşıtını kullanma yerine toplu taşıt araçlarını tercih eder.

Antroposentrik kişiler; çevreyi, insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesinde ve insanın yaşamını devam ettirmesinde vazgeçilmez olduğu için korumak isterler. Onlara göre çevre, insanlığın yararına olduğu için korunmalı ve çevrenin korunması insanın korunması demektir. Çevre kirliliği (hava, toprak ve su kirliliği vb.), sağlığımızı tehdit ettiği için önlenmelidir. Doğal kaynaklar, gelecekte enerjisiz kalmamız için ve yaşam kalitemizin düşmemesi için tutumlu kullanılmalıdır. Antroposentrik tutumlar faydacı felsefeye dayanmaktadır.

Thompson ve Barton 1994 yılında kullandıkları ankette bir üçüncü boyut olarak çevreye karşı oluşan antipatileri (çevre konularına olan iticilik) de eklemiştir. Bununla özellikle, çevrenin korunmasının nedeni ve çevrenin bozulmasına karşı bireylerin değer yargıları ölçülmeye çalışılmıştır. Bir insan ister Ekosentrik ister Antroposentrik yaklaşıma sahip olsun her durumda da çevreyi koruyucu ve çevre bilincine sahip insan olabilir. Ancak birisi yarar temeline diğeri de çevrenin korunmasına dayanır. Faydacı felsefeye sahip kişiler çıkartan çatıştığında çevrenin korunmasını dikkate almazlar. Dawes'e (1980) göre, çevresel konuların çoğu sosyal ikilemlerle yorumlanabilir. Aralarındaki fark ise davranışların arkasında yatan anlayışlardır (Thompson & Barton, 1994).

Davranışların arkasında yatan anlayıştan Diekmann ve Preisendörfer (1992) Low-cost/High-cost teorisyle ortaya koymuşlardır. Bu teoriye göre bireyler, çevreye yararlı davranışları yerine getirirken kendi açılarından masraf-fayda yönünü düşünürler. Eğer bir davranış bireyin rahatından fedakârlık, cebinden para harcamasını gerektirmiyorsa ve yapması kolay ise bu tür davranışlar "Low-cost", tersi olan davranışlar ise "High-cost" davranışlar olarak ele alınmaktadır. Örneğin çöplerin ayrılması, elektrikli araç-gereçlerin düğmelerinin kapatılması, çeşmelerin kapatılması gibi davranışlar "Low-cost", özel araba kullanımını azaltarak toplu taşıma araçlarını tercih etme, uzakta bulunan şişe toplama kumbaralarına kullanılmış şişeleri toplayıp götürme, enerji ve suyun verimli kullanılması için evlerinde veya işyerlerinde gerekli önlemleri almak gibi davranışlar da "High-cost" davranışlar sınıfında sayılmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ekosentrik ve Antroposentrik merkezli tutumlar ile çevrenin korunmasına yönelik itici düşünceler hakkında ülkemizde fazla bir çalışma olmaması, bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu ölçek sayesinde çevreyi korumanın arkasında yatan düşüncenin insan merkezli mi yoksa çevre merkezli mi olduğu görülebilecektir. Ayrıca son yıllardaki çevreye yönelik çalışmalar ve çevrenin korunmasına yönelik yasalar insanlar tarafından nasıl algılanmaktadır, bu çabalara karşı insanlarda iticilik oluşmakta mıdır? gibi sorulara cevap bulmak bu çalışmanın hedefleri arasındadır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara ilinde çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Okullar seçilirken geneli iyi temsil etmesi için sosyo ekonomik yapıları farklı olan semtlerden okullar seçilmeye çalışılmıştır ve okulların hepsi devlet okuludur. Araştırmanın örneklemini 250 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin %69.4'ü bayan, %30.6'sı erkektir. Erkek ve bayan öğretmenlerin yüzdelik farklılıkları hedeflenmiş bir durum olmayıp araştırma yapılan okullardaki ve branşlardaki öğretmen dağılımından ortaya çıkan bir durumdur. Araştırmada cinsiyet farklarına bakılmadığı için de bu durumun bir eksiklik olduğu düşünülmemektedir. Öğretmenlerin %50'si sınıf öğretmeni, %13.3'ü ilköğretimin II. kademesinde branş öğretmem ve %36.7'si liselerde biyoloji veya kimya öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Araştırmanın evrenini bu öğretmenlerin oluşturmasının nedeni ise çevre eğitiminin verilmesinde ve çevre bilincinin kazandırılmasında öncelikle kimya ve biyoloji branşındaki öğretmenlerin görev almasıdır. Sınıf öğretmenlerinin araştırmanın kapsamına alınmasının nedeni ise çevre bilincinin kazandırılmasında bu öğretmenlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin yadsınmayacağıdır. Bundan dolayı çevre konularında öğretmenlerin düşünce tarzlarının bilinmesi çevre bilincinin kazandırılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Ekosentrik, Antroposentrik ve çevrenin korunmasına yönelik antipati tutumlarını içeren ölçek ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde Thompson ve Barton (1994) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra Siegrist tarafından 1996 yılında Almanca'ya uyarlanmıştır. Söz konusu ölçek ile araştırmacı, çevre kuruluşlarına üye olanların Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye karşı olan antipatilerini araştırmış, verileri de korelasyon ve Faktör analiz yöntemlerini kullanarak analiz etmiştir.

Ölçekteki maddeler, "hiç katılmıyorum", "katılmıyorum", "çok az katılmıyorum", "kararsızım", "biraz katılıyorum", "katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklinde belirtilen 7'li dereceli ölçekte düzenlenmiştir. Bunlara 1'den 7'ye kadar değer verilmiştir. Ekosentrik tutumlarda 11 madde, Antroposentrik tutumlarda 8 ve Antipati tutumlarında 7 madde vardır. Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .77$, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .78$ ve Çevrenin korunmasına yönelik antipatik tutumların Cronbach α değeri ise $\alpha = .92$ 'dir. Siegrist'in uyarlamaya çalışmasını yaptığı ölçeğin Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .82$, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .72$ ve çevrenin korunmasına yönelik antipatik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .74$ 'dür.

İşlem

Bu çalışma 2000 yılının güz döneminde Ankara'da bulunan 23 okulda çalışan öğretmenlerle yapılmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından tek tek öğretmenlere elden dağıtılmış ve geri toplamak için gün belirlenmiş ve belirlenen gün gidilerek toplanmıştır. 280 öğretmenden 30 tanesinden alınmıştır. Çünkü bunlardan kimisi ya hasta olmuş ya bir yerde görevlendirilmiş ve bir kaç da dolduramıştır.

Ölçeğin içeriğinin farklı olmaması için önce anketin Almanca'dan Türkçe'ye, Türkçe'den Almanca'ya çevirisi yapılmıştır. Tercüme işlemi hem Almanca'ya hem de Türkçe'ye hâkim iki kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İngilizce orijinali de hem İngilizciye hem de Türkçe'ye hâkim bir kişi tarafından çevrilerek kontrolü yapılmıştır.

Bulgular ve Sonuçlar

Ekosentrik, Antroposentrik ve çevreye yönelik Antipatik tutum ölçeğinin geçerli olup olmadığına faktör analizi yapılarak bakılmıştır. Verileri faktör analizine tabi tutmadan verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett testleri yapılmıştır (Tablo. 1).

Tablo 1

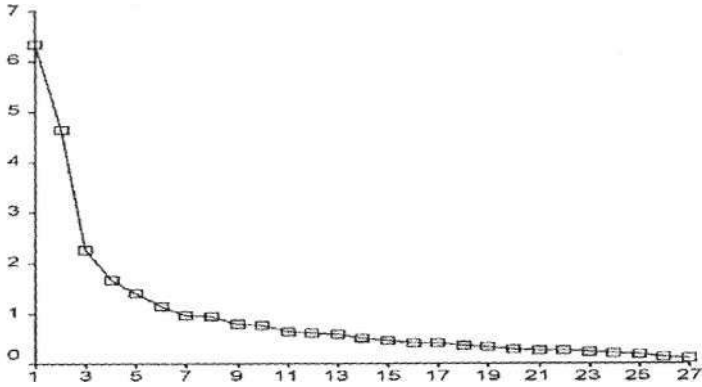
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		.806
Bartlett Testi Değeri	Yaklaşık Kaykare Değeri	2455.797
	Serbestlik Derecesi	351
	Anlamlılık Düzeyi	.000

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 27 madde üzerinde yapılacak faktör analizi için, KMO değeri .81 olarak, Bartlett testi sonuçları da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (2455.797, $p < .000$). Bu değerler Swisher, Beckstead ve Bebeau (2004)'nin da belirttiği gibi veriler üzerinde faktör analizi yöntemini uygulamak için yeterli görülmektedir.

Belirtilen 27 maddelik ölçek üzerinde Faktör Analizi Yöntemi uygulanmış ve böylelikle ölçeğin yapı geçerliği incelenmiştir. Bilindiği üzere faktör analizi, iki kısımdan oluşmaktadır; faktör ayırma ve faktör döndürme (Green, Salkind, & Akey, 2000). Faktörlerin özdeğerleri temel bileşenleri çözüme yöntemi ile elde edilmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde faktör sayısına karar vermek için birden fazla metod önerilmektedir. Bu yöntemlerden en uygun olanının Scree test olduğu düşünüldüğü (Green, Salkind, & Akey, 2000), grafik üzerinde keskin değişikliğe uğrayan noktaya kadar olan üç faktör belirlenmiştir. Bu sonuç ölçeğin özgün halinde önerilen üç boyutu destekler niteliktedir. Belirlenen faktörler asal eksnelere göre döndürülmüş temel bileşenler analizi (Varimax Rotation) ile incelenmiştir. Bu analiz, değişken azaltma ve anlamlı kavramsal yapılara ulaşmayı amaçlayan, uygulamada en yaygın olarak kullanılan, görel olarak yorumlanması kolay olan ve faktör analizi uygulamaları içinde yer alan çok değişkenli bir istatistik olduğu için tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2003).

Ölçeğin faktör sayısını belirlemek amacıyla kullanılan "Scree" sınama grafiği Şekil 1'de verilmiştir. Tablo 2'de ise faktör özdeğerleri ve bu faktörlerin açıkladığı varyanslar verilmektedir.

Şekil 1. Özdeğer-faktör grafiği.

Tablo 2'den de anlaşıldığı gibi, ölçeğin toplam varyansının yaklaşık %50'si üç faktör tarafından açıklanmakta ve ilk faktör bu varyansın %23'nü açıklamaktadır. İlk faktörün toplam varyansın %23'nü açıkladığı göz önüne alınırsa, bu ölçeğin özgün halinde de belirtildiği gibi tek boyutlu değil çok boyutlu olduğu görülmektedir. Bu boyutlar; içerikleri incelendiğinde ölçeğin özgün halinde yer aldığı gibi adlandırılmıştır. Birinci boyut, "Ekosentrik tutumlar" dır. Bu boyut için; "İnsan tabiiattaki diğer varlıklardan daha değerli değildir." örnek olarak sunulabilir. İkinci boyut , "Antroposentrik tutumlar" olarak adlandırılmıştır. Bu boyut altındaki maddelere örnek olarak; "Maddelerin geri dönüşümündeki en önemli gayelerden bir tanesi para tasarrufudur." verilebilir. Son boyut olan üçüncü boyut ise "Çevreye yönelik Antipatik tutumlar" olarak adlandırılmıştır. Bu boyut için örnek madde ise "Doğa! hayatı ve doğal kaynakları korumak ve çevre kirliliğini azaltmak için devletin bir program dahilinde çalışmalar yapmasının karşındayım".

Tablo II

Faktörlere Ait Özdeğerler Ve Faktörlerin Açıkladığı Varyans Yüzdeleri

Faktörler	Özdeğerler	Açıklanan Varyans
1	6.338	23.476
2	4.644	17.199
3	2.272	8.416
Toplam	13.254	49.091

Yapılan faktör analizine dayanarak, birinci boyuttan sadece 1 numaralı madde; ölçekteki faktör yükleri incelendiğinde, bu madde yükünün .30'un altında olmasından dolayı ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek geliştirme ile ilgili yayınlarda faktörlerin oluşturulmasında .30 ile .40 arasında değişen faktör yüklerinin alt kesme noktası olarak alınabileceği belirtilmektedir (Marsh, & Yeung, 1999). Bu maddeler ve maddelere ilişkin faktör yükleri Tablo 3'de sunulmuştur. Dolayısıyla, ölçekte toplam 26 madde kalmıştır.

Belirtilen maddenin ölçekten çıkarılmasından sonra kalan maddeler üzerinde, asal eksenlere göre döndürülmüş temel bileşenler analizi tekrar yapılmış ve maddelerin madde-toplam korelasyonları ve faktör yükleri Tablo 3'te sunulmuştur. Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .77$, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .78$ ve Çevrenin korunmasına yönelik antipati tutumlarının Cronbach α değeri ise $\alpha = .92$ 'dir.

Tablo III

Faktör Analizine Göre Madde Analiz Sonuçları

	Çevre Merkezli Çevre Tutumları (1. faktör)	Faktör Yükleri
1.	Tatillerde zamanımın büyük bir kısmını doğadan zevk almak için doğada geçiriyorum.	,508
2.	Ormanların yok olduğunu (kesimlerle, yangınlarla vb.) gördüğüm zaman çok üzüliyorum.	,442
3.	Mutlu olmak istediğim zamanlar vaktimi doğada geçirmek zorunda olduğumu hissediyorum.	,748
4.	Mutsuzluk hissettiğim bazı zamanlar teselliyi doğada buluyorum.	,769
5.	Doğal çevrenin ne kadar (nasıl) bozulduğunu gördüğüm zaman üzüliyorum.	,548
6.	Doğa da tek başına değerli bir varlıktır.	,407
7.	Doğada bulunduğum zamanlar streslerimden kurtuluyorum.	,617
8.	Doğayı korumanın en önemli sebeplerinden bir tanesi doğallığın korunmasıdır,	,600
9.	İnsan tabiatındaki diğer varlıklardan daha değerli değildir.	,543
10.	Hayvanların korunması en azından insanların sağlığı kadar Önemlidir.	,485
11.	Doğa, insanların ihtiyaçlarının kısıtlanması uğruna olsa dahi korunmalıdır.	,537
12.	Doğayı korumanın en önemli sebeplerinden bir tanesi insanlığın ömrünü uzatmaktır.	,636
13.	Maddelerin geri dönüşümündeki en önemli gayelerden bir tanesi para tasarrufudur.	,526
14.	Doğa, insan sağlığı ve mutluluğunda yararlı olduğu için önemlidir.	,730
15.	Biz doğal kaynakları rahat yaşamamız için korumak zorundayız.	,792
16.	Doğayı korumanın en Önemli sebeplerinden bir tanesi konforlu yaşantımızı garanti altına almak içindir.	,633
17.	Sürekli olarak toprakların ürün elde etmek için işlenmesi rahat yaşantımız için iyidir.	,679
18.	Ormanları keserek yok etmenin en kötü yanı değerli doğal kaynakların yok edilmesindedir.	,775
19.	Doğayı, yarar sağlamak için aşırı derecede kullandığımız düşündüğüm zaman beni asıl ilgilendiren yaşamımız için gerekli olan temel maddelerin bozulmasıdır.	
20.	Yok olan ormanlar ve zarar görmekte olan ozon tabakası gibi çevreden gelecek tehlikelerle ilgili iddialar abartılıdır.	
21.	Bana öyle geliyor ki çevrecilerin büyük bir kısmı kötümser bir kısmı da paranoid.	,806
22.	Doğal kaynakların iddia edildiği gibi ciddi bir şekilde azaldığına inanmıyorum.	,772
23.	Çevre sorunlarıyla ilgilenmek bana zor geliyor.	,851
24.	Çevre sorunlarıyla ilgilenmiyorum.	,805
25.	Doğal hayatı ve doğal kaynakları korumak ve çevre kirliliğini azaltmak için devletin bir program dahilinde çalışmalar yapmasının karşındayım.	
26.	Doğaya gereğinden fazla değer veriliyor.	,819

Tartışma

Bu çalışmada, Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye Yönelik Antipatik Tutum ölçeğinin Türkiye şartlarında geçerlik ve güvenilirliği belirlenmiştir. Bu amaçla, 27 maddeden oluşan Almanca ölçek Türkçe'ye çevrilmiş, zayıf faktör yüküne sahip bir madde ölçekten atılarak 26 maddelik ölçek oluşturulmuştur. Faktör analizi sonuçlarına göre, ölçek orijinal ölçekte olduğu gibi üç faktörlü çıkmıştır. Bunlardan birinci faktör olan, Ekosentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .77$, ikinci faktör olan, Antroposentrik tutumların Cronbach α değeri $\alpha = .78$ ve üçüncü faktör olan, Çevrenin korunmasına yönelik antipati tutumların Cronbach α değeri ise $\alpha = .92$ 'dir.

Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayıları, tüm alt ölçekler için .77 ile .92 arasında değişmektedir. Araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğu (Tezbaşaran, 1996) dikkate alınırsa, ölçeğin tüm alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir. Yapılan analiz sonucunda üst grupta alt grup arasında anlamlı fark olması, t değerlerinin anlamlılığı ve madde toplam korelasyonlarının yüksek olması ölçeğin geçerliliğinin bir kanıtıdır. Sonuç olarak, bu çalışmada çevreye yönelik tutumların ölçülmesi amacıyla kullanılan ölçme aracının, hem geçerlik ve hem de güvenilirlik bakımından tercih edilebilecek ve ayrıca batı ülkelerinde olduğu gibi sosyal psikoloji alanındaki benzer araştırmalarda kullanılacak bir tutum ölçeği olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Bamberg, S. & Schmidt, P. (2003). Incentives, morality, or habit? Predicting students' car use for university routes with the models of Ajzen, Schwartz, and Triandis. *Environment & Behavior*, 35, 264 - 285.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dawes, R. M. (1980). Social dilemmas. *Annual Review of Psychology*, 31,169-193.
- Diekmann, A., Preisendörfer, P. (1992). Persönliches umweltverhalten. Diskrepanzen zwischen anspruch und wirklichkeit. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 44, 226-251.
- Dunlap, R. E. & Van Liere, K. D. (1978): The new environmental paradigm. *Journal of Environmental Education*, 9,10-19.
- Erten, S. (2000a): *Empirische untersuchungen zu bedingungen der umwelterziehung -ein interkultureller vergleich auf der grundlage der theorie des geplanten verhaltens-*. Tectum Verlag. Marburg.
- Erten, S. (2000b): Empirische untersuchungen zu bedingungen des umweltgerechten verhaltens (müllvermeidung) bei schülerinnen und schülern auf der grundlage der theory of planned behavior. *V. Internationales Symposium zur Ökologie und zu Umweltfragen*. Ankara.
- Erten, S. (2002a). Kız ve erkek öğrencilerin evde enerji tasarrufu yapma davranış amaçlarının planlanmış davranış teorisi yardımıyla araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22,67-73.
- Erten, S. (2002b): İlköğretim okulu öğrencilerinde çevreye yararlı davranışların araştırılması. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, ODTÜ*, Ankara.
- Erten, S. (2003): 5. sınıf öğrencilerinde "çöplerin azaltılması"bilincinin kazandırılmasına yönelik bir öğretim modeli. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25,94-103.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması, *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28,91-100.
- Green, B., Salkind, J. & Akey, M. (2000). *Using SPSS for Windows: Analyzing and understanding data* (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Kortenkamp, Katherine V., & Moore F., C. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: moral reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental Psychology*, 21,261-272.
- Marsh, H. W. & Yeung, A.S. (1999)"The lability of psychological ratings: The chameleon effect in global self-esteem. *Personality & Social Psychology Bulletin*, Jan99, Vol. 25.
- Siegrist, M. (1996): Fragebogen zur erfassung der ökozentrischen und anthropozentrischen umwelteinstellung. *Zeitschrift für Sozialpsychologie*, 27,290-294.
- Swisher. L. L. Beckstead. J. W., & Bebeau. M. J. (2004). "Factor analysis as a tool for survey analysis using a professional role orientation inventory as an example". *Physical Therapy*, 84,9.
- Tezbaşaran, A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Thompson, S.C.G. & Barton, M.A. (1994). Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Psychology*, 14,149-157.